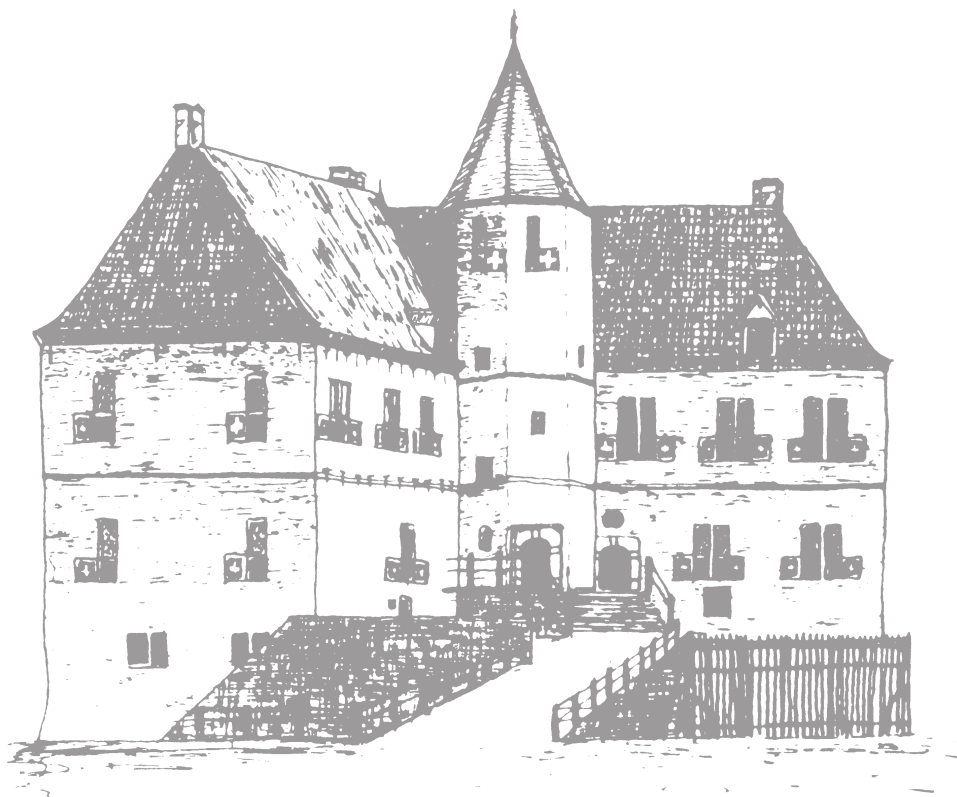

VORDENSE KRONYCK

41^e jaargang
no. 1, juni 2022

COLOFON

Vordense Kronyck is het verenigingsblad van de Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden. Het stimuleren van de belangstelling voor en verbetering van het inzicht in de geschiedenis van de vroegere gemeente Vorden behoren tot de taken die de vereniging zich ten doel heeft gesteld. Het bevat bijdrages van personen die onderzoek hebben gedaan naar diverse aspecten van de lokale geschiedenis en vervolgens hun bevindingen op schrift hebben gesteld. Daarnaast streeft zij ernaar om zaken van cultuurhistorisch belang, zoals historische bouwwerken, folkloristische gebruiken en het lokale dialect van het Nedersaksisch te behouden.

Vordense Kronyck verschijnt tweemaal per jaar en het bevat zo mogelijk ook artikelen die geschreven zijn in de lokale variant van het Nedersaksisch. Concept-artikelen kunnen worden aangeleverd door zowel leden als niet-leden. De redactie van Vordense Kronyck beslist na overleg met auteur(s) over plaatsing, c.q. eventuele aanpassingen. Artikelen, of gedeelten daarvan, mogen worden overgenomen onder bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap staat open voor een ieder die belangstelling heeft voor of zich op enigerlei wijze verbonden voelt met Vorden en haar geschiedenis. Het lidmaatschapsgeld per jaar bedraagt bij een dubbel lidmaatschap € 32,-, voor een enkel lidmaatschap is dat € 25,-. De vereniging is opgericht op 30 maart 1981. De vereniging is ANBI-gecertificeerd.

Oplage

425 exemplaren

ISSN-nummer

1383-049X

Bankrelatie

Rabobank, rekeningnummer/IBAN:
NL74 RABO 0366406523,
t.n.v. Oudheidkundige Vereniging Oud Vorden

Bestuur

Voorzitter

F.M. van Setten
T: 06 – 21 52 81 10
E: fmvansetten@gmail.com

Secretaris

mw. A. Menkveld-Wullink
Dorpsstraat 2, 7251 BB Vorden
T: 0575 – 55 33 70
E: info@oudvorden.nl

Penningmeester

G. Vlogman
T: 0575 – 55 25 42
E: gerritvlogman@gmail.com

Leden

mw. B. Versteeg-Tijhuis
T: 06-50 74 62 87
E: boukje.tijhuis@gmail.com

J.G.M. Berentsen

T: 0575 – 55 33 68
E: jgberentsen@gmail.com

R.J. van Overbeeke

T: 0575 – 55 14 95
E: rjvanoverbeeke@gmail.com

J.M. Ilbrink

T: 0575 – 55 26 66
E: rinus.ilbrink@gmail.com

Redactie Vordense Kronyck

J.M. Ilbrink
T: 0575 – 55 26 66
E: rinus.ilbrink@gmail.com
E.H. Vrieler
T: 0575- 55 43 09
E: b.vrieler@gmail.com

Ledenadministratie

J.G.M. Berentsen
T: 0575 – 55 33 68
E: jgberentsen@gmail.com

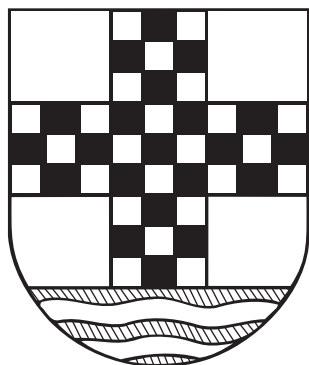
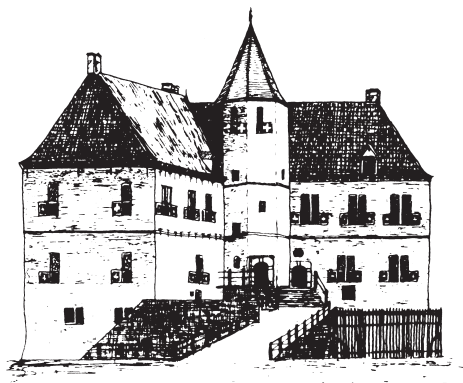
Kvk-dossiernummer

40103440

Website

www.oudvorden.nl

OULDHEIDKUNDIGE VERENIGING OUD VORDEN

VORDENSE
KRONYCK

41^e jaargang
no. 1
juni 2022

INHOUDSOPGAVE

Van de voorzitter	Frank van Setten	3
Van de redactie	Rinus Ilbrink, Bert Vrieler	4
Verenigingsnieuws		
• Notulen digitale jaarvergadering Maart 2021	Anja Menkveld	5
• Jaarverslag 2021-2022	Anja Menkveld	6
• Vordense begravenen, namen	Wim Ruiterkamp	8
Hoekendaal: een grensgeval	A.C.J. Viersen	10
Biej ons in den Achterhook	H. Leestman (H.G. Wullink)	23
De nacht dat Huize Vorden veranderde in een Tsarenpaleis	Wim Jansen	24
De Vordense kunstschilder Jan Jacob Zuidema Broos	Carol Jan Klok	27
Stoppertjes/opvullingen uit “Kotte riemkes” en “Een ander Riempken” van Erik Knoef		
Foto's uit archief		

Frank van Setten

DE REMMEN LOS!

Nu we hopelijk Corona achter ons gelaten hebben in de vorm van lockdowns, zijn ook bij Oud Vorden “de remmen los”!

We zitten weer volop in de activiteiten en dat voelt erg goed. We hebben weer twee mooie avonden kunnen houden, waarvan bij één een deel aan de jaarlijkse ledenvergadering besteed is. Daar hebben we afscheid genomen van Everdien Steeman en Boukje Tjihuis geïnstalleerd als nieuw bestuurslid. Henk Vaags en Everdien hebben we bedankt voor hun inzet in het bestuur van onze vereniging. Omdat in 2020 het vieren van 75 jaar vrijheid onmogelijk was, hebben we dat de afgelopen periode op waardige wijze in kunnen halen. Er was een digitale expositie en in het najaar hebben we een fietstocht onder het motto ‘verzetsroute’ gereden, waarbij op passende wijze aandacht geschonken is aan Vorden tijdens de bezetting. Ons lid Dirk Veenstra moeten we in deze bedanken voor zijn grote inzet hiervoor. Op 2 april zijn in aanwezigheid van nabestaanden uit Engeland en Canada op indrukwekkende wijze foto’s van gevallen geallieerden bij hun graven geplaatst. De bevrijders hebben op deze wijze een gezicht gekregen. Het gezicht zien van veelal jonge mannen maakt een diepe indruk. Oud Vorden heeft de zorg voor de foto’s op zich genomen en we gaan er voor zorgen dat ze jaarlijks in mei bij de graven staan.

VAN DE VOORZITTER

Een heuglijk feit is ook de benoeming van Wim Ruiterkamp als Erelid van onze vereniging.

Als voorzitter, maar ook als lid, heeft hij zich onuitputtelijk voor Oud Vorden ingezet en doet dat nog steeds! Het gegeven dat hij voor een oudheidkundige vereniging geen enkele vernieuwing op digitaal gebied schuwt, maakt hem een bijzonder mens.

Tijdens de bekende lintjesregen op 26 april ‘regende’ het ook weer bij Oud Vorden: Gerrit Eskes, Jan Memelink, Harry Lichtenberg en Wim Knaake zijn benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. Dat is een grote felicitatie waard.

Net als vorig jaar zal Oud Vorden weer actief deelnemen aan de Open Monumenten Dagen in september.

Gerda Rossel en Rinus Ilbrink zijn druk bezig met de voorbereidingen. Door op ons te stemmen hebt u vorig jaar € 693,- voor ons opgehaald, waarvoor dank. In het najaar krijgt u opnieuw een kans!

De virtuele Nieujaarsvisite, in de vorm van een digitale quiz, als gevolg van de lockdown werd ondanks dat goed bezocht. Van de 33 inzendingen kwam Ina Bargeman als beste kenner van Vorden en daardoor als winnaar naar voren. Sinds kort is het Old Vor-

den Huus dinsdagmiddag weer open voor bezoekers.

Voor u ligt weer een uitgave van de Vordense Kronyck. De redacteuren Bert Vrieler en Rinus Ilbrink zijn er wederom in geslaagd een gevarieerde Kronyck samen te stellen. Veel leesplezier gewenst.

We zien u graag weer in het nieuwe lezingenseizoen!

Rinus Ilbrink Bert Vrieler

Het is de redactie weer gelukt u een Vordense Kronyck aan te bieden met een aantal artikelen die verschillende kanten van Vordens historie belichten en hopelijk velen van ons zullen aanspreken.

Naast het verenigingsnieuws, zoals de verslagen van de digitale ledenvergadering en van het verenigingsjaar 2021-2022, ook een interessant artikel van ons verse erelid en webmaster Wim Ruiterkamp over degenen die begraven liggen op de Algemene Begraafplaats. Daarover vindt u alles op onze website www.oudvorden.nl. Tevens hebben, zoals gebruikelijk, enkele leden van Oud Vorden gezorgd voor interessante Vordense wetenswaardigheden.

Dit keer ook weer één van de humoristische stukjes die onze oud-

VAN DE REDACTIE

voorzitter Henk Wullink onder het pseudoniem 'Leestman' indertijd in Contact publiceerde. Hij nam daar op ludieke wijze de toenmalige Vordense actualiteit op de hak. Dochter Anja - onze huidige secretaris - heeft ervoor gezorgd, waarvoor dank!

Mocht u door de inhoud van deze Kronyck geïnspireerd worden tot het zelf schrijven van een stukje persoonlijke historie of anderszins, neem dan een contact op met de redactieleden. Wie weet kunnen we een volgende keer ook uw bijdrage opnemen. Hopelijk bezorgt ook deze Vordense Kronyck u weer menig uurtje leesplezier!

Notulist Anja Menkveld

NOTULEN DIGITALE JAARVERGADERING MAART 2021

Vanwege de coronacrisis kon er geen normale ledenvergadering plaatsvinden. De leden hebben daarom de benodigde stukken per mail of per post ontvangen en konden daarna via mail of post hierop reageren.

Notulen digitale jaarvergadering maart 2020

Goedgekeurd.

Jaarverslag 2020-2021

Gepubliceerd op de website van onze vereniging.

Financieel Jaarverslag

De exploitatierekening en de balans van 2020 zijn goedgekeurd door de leden en terug te vinden op de website.

Verslag kascommissie

Hans Moor en Fons Huurneman hebben de kascontrole uitgevoerd. Ze stelden voor het bestuur te dechargeren voor het gevoerde beleid. Hans Moor stopt als kascommissielid. Hij wordt hartelijk bedankt voor het geleverde werk. Harry Kortstee neemt zijn plaats in. Fons en Harry zullen volgend jaar (maart 2022) de kas controleren.

Bestuursverkiezing

Jan Berentsen is aftredend en herkiesbaar. Hij wordt herbenoemd door de leden.

Biljart'n

Hé was altied vot, dan wasse weer hen dart'n.

Den anderen aovend mosse weer naor de kroeg om te biljart'n.

Zien vrouw hat d'r schoon genog van en zei:

I'j mot kiezen, één sport is goed mar dan een betjen serieus'!

Dat was veur um niet zo moeiluk,

Hé had nameluk helemaol gien keu's ...

JAARVERSLAG 2021-2022

Helaas zorgde de coronacrisis ervoor dat er afgelopen verenigingsjaar maar 1 ledenavond gehouden kon worden. Toch is er veel werk verzet binnen onze vereniging. Hieronder volgt een opsomming.

Expositie 75 jaar Bevrijding:

Deze expositie was door een aantal leden helemaal voorbereid en kon ook dit jaar niet bezocht worden in het Old Vorden Huus. Daarom zijn er foto's gemaakt van deze expositie en deze waren op de site van Oud Vorden te bekijken.

Open Monumentendag:

Bij kasteel Hackfort heeft Oud Vorden tijdens de Open Monumentendagen in september weer een stand bemand. Er hebben maar liefst 225 personen een bezoek gebracht aan de stand van Oud Vorden.

Fietstocht 75+1 jaar vrijheid:

Op 25 september hebben 62 leden deelgenomen aan deze fietstocht. Deze tocht, samengesteld door ons lid Dirk Veenstra, voerde langs plekken van verzet in en rondom Vorden. Dirk en enkele bestuursleden fungeerden als gids. Na afloop was er een gezellig samenzijn op het terras van de Herberg.

Rabo Support Actie 2021:

Veel leden hebben hierbij gestemd op Oud Vorden. Het leverde de vereniging € 693,- op.

Virtuele Niejaorsvisite:

Omdat er geen fysieke Niejaorsvisite kon plaatsvinden, heeft de fotocommissie weer een pittige fotoquiz met 25 vragen gemaakt. Deze kon niet alleen door de leden, maar door iedereen die interesse had digitaal ingevuld worden. Alle antwoorden waren te vinden op de site van Oud Vorden. Vele mensen zijn ermee in de weer geweest. Van de 33 inzendingen kwam Ina Bargeman als winnaar uit de bus.

Prijswinnaars nieuwjaarsquiz

Vanavond zal na afloop van deze vergadering Gerben Sterringa een mooie presentatie verzorgen over: Kris kras door de Achterhoek.

Commissies:

De diverse commissies blijven zeer actief. De Kronyck is uitgegeven in juni en in december.

In de Kronyck van december 2021 is een verslag te vinden van elke commissie.

Openstelling Old Vorden Huus:

Een aantal maanden kon het Old Vorden Huus wegens coronamaatregelen niet bezocht worden op de dinsdagmiddag. Nu is het sinds kort gelukkig weer elke dinsdagmiddag geopend voor een bezoek. Er zijn elke dinsdag 2 vrijwilligers aanwezig.

Het ledental bedraagt momenteel: 514 leden. Onze vereniging heeft 4 ereleden: Fenny van Druuten, Wim Jansen, Hennie Rossel en op 14 april wordt aan Wim Ruiterkamp de oorkonde, behorende bij dit erelidmaatschap uitgereikt.

In het afgelopen verenigingsjaar zijn de volgende leden ons ontvallen:

Dhr. U.H. van Holthe tot Echten

Weidemanweg 6

Dhr. H.W. Wesselink

Eikenlaan 23

Dhr. J. Murray

Rietgerweg 4

Dhr. E.J.C. Kamerling

Ruurloseweg 25

Mevr. G.A.J. Brummelman

Insulindelaan 27

Dhr. J. Olthaar

Smidsstraat 10

Mevr. A. Pardijs

Margrietlaan 9

Mevr. T. Winkels

Beatrixlaan 13

Mevr. R. Poesse

Zutphen

Blaozen

't Was een alcoholcontrole,
mar toch klonk 't raar.
Zeg den agent tegen de
blaoskapel:
"Blaast u maar"!

BEGRAVENEN ALGEMENE BEGRAAFPLAATS VORDEN 1870-1974

De Genealogiecommissie heeft een uniek overzicht van alle begravenen in de periode 1870-1974 op de website gepubliceerd. Hierdoor is het eenvoudig om de begraafplaats van bijv. familieleden terug te vinden en is een waardevolle aanvulling op de stambomen van Vordense families op de website van Oud Vorden www.oudvorden.nl/genealogie/stambomen.

In 1829 kwam er met regelgeving een einde aan het begraven in de kerken. Het gemeentebestuur van Vorden besloot een kerkhof aan te leggen op de huidige plaats aan de Kerkhoflaan. Het perceel Sectie B nummer 188a met een oppervlakte van 89 are en 10 ca werd beschikbaar gesteld door de marke van Vorden. Verder was er een huis en een lijkkamer. Meer informatie is te vinden in het artikel: "Naar Eskes gebracht" van

Gerda Rossel in de Vordense Kronyck van december 2021. Vanaf 1870 heeft er een chronologische registratie plaatsgevonden van de begravenen met daarbij de locatie waar de persoon is begraven. Dankzij het werk van de heer Wim Olthuis, de vorige beheerder van het Kerkhof, zijn de gegevens overgetypt, waardoor deze gedigitaliseerd konden worden voor verdere bewerking. Er zijn 2 lijsten: De periode 1870-1920 en de periode 1921-1974. Totaal betreft het ruim 5000 overledenen die in één lijst "Locaties van Vordense begravenen 1870-1974" zijn samengevoegd. Met name op het oudste gedeelte, rondom de grafkelders, ontbreken vaak grafstenen en vindt men slechts een eenvoudig stenen paaltje met daarop een nummer.

(Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,
Amersfoort /Verzamelplan Vorden, MIN05162VK1)

Aan de hand van een gedetailleerde plattegrond van dit gedeelte is het mogelijk een relatie te leggen tussen de begravene en de plaats op het kerkhof.

De graven op het oudste gedeelte worden op deze lijsten aangeduid met Oude-a/Oude-A met een volgnummer, terwijl het volgende gedeelte wordt aangeduid met Oude-b/Oude-B. Dit deel begint direct vanaf de ingangspoort.

De Genealogiecommissie heeft de lijsten opgedeeld naar herkenbare velden op de begraafplaats. Het resultaat is te bekijken op de website van Oud Vorden onder het Genealogiemenu en heeft de omschrijving “Vordense begravenen 1870-1974”. Deze webpagina toont een globale plattegrond ter oriëntatie.

Vanuit deze algemene webpagina is er toegang tot aparte pagina's voor de verschillende velden. Elke pagina begint met een schematisch overzicht van de graflocaties, gevolgd door een alfabetisch gesorteerde lijst met namen en daarbij de locatie van het graf.

Voor het zoeken naar de begraaflocatie worden de volgende stappen geadviseerd.

1. Klik op de webpagina “Vordense begravenen 1870-1974” op “Locaties van Vordense begravenen 1870-1974” en zoek op welke locatie de overledene is begraven. Ga terug naar de webpagina “Vordense begravenen 1870-1974”.

2. Voor de locaties: Oude-a/Oude-A, Oude-b/Oude-B en Algemene vakken zijn er vervolgpagina's.

Zoek hier opnieuw naar de locatie van de begravene en kijk op de plattegrond waar deze locatie is.

3. Mochten er verdere vragen zijn, neem dan per email contact op met de Genealogiecommissie van Oud Vorden: genealogie@oudvorden.nl

NB1. Er is nader onderzoek nodig in het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers over de begravenen in de periode tot 1869.

NB2. Voor de graven met daarop een steen kan via www.graftombe.nl hiervan gratis een digitale afbeelding aangevraagd worden.

Lascursus

De cursisten vonnen 't
ongepast,

maor de cursus
'Lassen voor beginners”

was veur die avond afelast.

Op de grens van de vroegere gemeentes Vorden en Warnsveld, tegenwoordig Bronckhorst en Zutphen, ligt het buitengoed Hoekendaal, aan de Zutphenseweg (vanuit Vorden komend), respectievelijk Vordenseweg (vanuit Warnsveld komend): de weg verandert van naam op de gemeentegrens. Een deel van het terrein van Hoekendaal valt onder de Vordense buurschap Veldwijk, maar zowel de restanten van het vroegere huis als het nog bestaande koetshuis bevinden zich aan de Warnsveldse kant van de grens, in de buurschap Warken. Het meest bekende onderdeel van de geschiedenis van het huis is tevens het einde van het bestaan ervan: op 18 maart 1945 werd Hoekendaal door Engelse vliegtuigen gebombardeerd, omdat er een Duits commandocentrum in gevestigd was. Daarover later meer.

Aquarel Hoekendaal 1860 door H.G. Keppel Hesselink

Periode Keppel Hesselink

De grond waar later Hoekendaal zou verrijzen was voordien woest: heide en opgaande bomen¹.

Het huis kent geen voorganger.

De eerste steen van het huis werd gelegd op 20 september 1853. De bouwheer en bouwvrouw waren Herman Gijsbert Keppel Hesselink, geboren in Zutphen op 21 november 1811, en zijn vrouw Egberdina Anna Viëtor, geboren in Winschoten op 11 juli 1819.

Zij gaven het huis de naam Voortstreven. Die naam werd door latere bewoners veranderd in Hoekendaal. De bouw moet zijn voltooid in de lente van 1854, want op 14 april van dat jaar werd het echtpaar Keppel Hesselink-Viëtor ingeschreven in het bevolkingsregister van Warnsveld, waarin het huis aanvankelijk huisnummer B32-1 kreeg. Met hen werden hun acht kinderen ingeschreven, vijf meisjes en drie jongens, van wie de oudste bijna 14 jaar².

Eigenlijk was Keppel geen deel van de geslachtsnaam van Hesselink.

In zijn geboorteakte staat de naam Keppel als zijn derde voornaam.

Het was de geslachtsnaam van zijn grootmoeder van vaderszijde. Maar hij noemde zich consequent Keppel Hesselink en liet zichzelf en zijn kinderen ook onder die naam in het bevolkingsregister inschrijven. Dat was in de negentiende eeuw geen ongebruikelijke wijze van handelen om een dubbele naam te krijgen.

Keppel Hesselink was wijnhandelaar in Zutphen. Behalve vader en wijnhandelaar was Keppel Hesselink ook kunstschilder. Hij had les van Willem van der Worp en van Bart van Hove³.

¹ Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel (OAT), behorende bij het minuutplan van 1811-1832 (de eerste kadasterkaart)

² Het echtpaar had al negen kinderen gekregen, maar nummer zes, een jongen, werd nog geen twee weken oud. Op Voortstreven werden nog vijf kinderen geboren, van wie er twee jong overleden. De overige elf kinderen bereikten de volwassen leeftijd.

³ Wouter Derksen, *Ingelijst - vier eeuwen Zutphense schilderkunst*, blz. 46.

Egberdina Anna Keppel Hesselink-Viëtor

Herman Gijsbert Keppel Hesselink

Het feit dat hij wordt vermeld in het lexicon van Pieter Scheen is een aanwijzing dat hij niet onverdienstelijk schilderde. Hij exposeerde nu en dan, onder meer in Amsterdam en in Groningen. Ook organiseerde hij zelf in 1857 in de Groote Sociëteit te Zutphen een tentoonstelling ‘ten behoeve der armen der Hervormde Gemeente alhier’, waar werk van twee andere schilders en hemzelf te zien was⁴. Hij signeerde zijn werk met de initialen K.H.

Het gezin heeft niet lang op Voortstreven gewoond. In de Zutphensche Courant van 4 augustus 1860 werd de veiling aangekondigd van “Het onmiddellijk aan den straatweg tusschen *Zutphen* en *Vorden* en verder naar *Winterswijk*, zeer aangenaam gelegen **Buitengoed VOORTSTREVEN** genaamd voor Zomer- en Winterverblijf geschikt en geheel vrij van overstroming, bestaande in een voor korte jaren geheel nieuw gebouwd en wel doortimmerd HEERENHUIS, bevattende tien Boven- en Benedenkamers en hetgeen verder in een goed woonhuis wordt vereischt; voorts KOETSHUIS met Stalling voor Paarden en Vee, Mangelkamer en Tuinmanswoning; en wijders de tot dat Buitengoed behorende Wandelingen met opgaande Boomen, Vijver, Moes- tuin voorzien van exquise Vruchtboomen, enz. – Alles in de gemeente *Warnsveld* op de scheidslinie van die van *Vorden*, en te zamen groot 1 bunder 67 roeden en 40 ellen”. Hoewel de oude terminologie gebruikt wordt, moet dit worden opgevat als een metrieke opgave: 16.740 m².

Op 17 augustus was de inzet en op

31 augustus zou het goed finaal verkocht worden. De inzet vond inderdaad plaats, op f 7.250, maar met de finale verkoop is toch kennelijk iets scheefgelopen, want in de *Opregte Haarlemsche Courant* van 12 september 1860 werd in een advertentie aangekondigd dat het goed nog uit de hand te koop was, te bevragen bij de eigenaar Keppel Hesselink. In oktober van het volgende jaar vond een veiling plaats van roerende goederen en eind 1861 verhuisden Keppel Hesselink en de zijnen naar Utrecht. In de tussentijd was er nog wel het een en ander gebeurd: een verre reis, een huwelijk, een bevalling en het overlijden van de pasgeborene.

Op 24 november 1860 scheepte Keppel Hesselink zich in op het bark-schip *Agatha & Maria*, samen met zijn 18-jarige (tweede) dochter Sara Helena (*Leentje*) en zijn 14-jarige (oudste) zoon Willem Frederik. De reis ging naar Kaapstad, Zuid-Afrika, waar Leentje op 1 maart 1861 zou gaan trouwen met Johan Hendrik Junius⁵. De bruidegom was ook aan boord. Voor de passage van hemzelf en zijn twee kinderen betaalde Keppel Hesselink f 1.050, dus f 350 per persoon, enkele reis. Om een idee te geven hoeveel dat was: een dagloner verdiende in die tijd een halve gulden tot een gulden per dag, afhankelijk van het seizoen.

⁴ Van zijn hand waren dat *Een gezigt op het Jagthuis bij Zutphen, van de herberg de Kap gezien bij ondergaande zon, met eenig vee op de voorgrond* en *Een gezigt op den Drogenabs-toren te Zutphen, bij Maneschijn, vrij gevolgd*. Bron: *Zutphensche Courant* 7 maart 1857.

⁵ <http://gijsgenealog.geneaal.nl/2010/07/naar-kaapstad-in-1860.html>

Na het huwelijksfeest bleven vader en zoon Willem nog acht weken in Zuid-Afrika, waar een rondreis werd gemaakt door de kaapkolonie, met een karavaanwagen, bespannen met acht muilezels⁶. Op 25 april 1861 gingen zij scheep voor de terugreis, met de Engelse mailboot Lelt. Leentje en haar echtgenoot bleven achter. Toen Keppel Hesselink zijn reis begon, wist hij dat hij daardoor de veertiende (en laatste) bevalling van zijn echtgenote, die in februari 1861 ging plaatsgrijpen, zou missen. Dit kind, een meisje, heeft hij nooit gezien. Zij werd maar acht dagen oud.

Vader en zoon Keppel Hesselink in 1860, voor hun vertrek naar Kaapstad

Later heeft Keppel Hesselink zijn wijnhandel verplaatst naar Arnhem en heeft hij in Renkum een huis laten bouwen, dat weer de naam Voortstrevren kreeg. Twee van zijn vijf zonen traden in de voetsporen van hun vader en gingen de wijnhandel in.

Periode Clausing

Op 18 mei 1862 arriveerden nieuwe bewoners op Hoekendaal, komende uit Ede. Het waren de broers Jan Andries en Gerardus Isaac Clausing en hun zuster Margaretha Geertruida, alle drie ongehuwd en kinderloos, respectievelijk 46, 41 en 42 jaar oud. Hun ouders waren Jan Clausing, koopman, en Elisabeth du Bois. Ook werden twee inwonende dienstmeiden ingeschreven. Over deze bewoners is weinig bekend. Zij hebben het huis onderhands gekocht van Keppel Hesselink en moeten de naam Hoekendaal hebben ingevoerd. Het huisnummer werd in 1872 door de gemeente gewijzigd in B36. Nadat haar beide broers waren overleden, Jan Andries Clausing in 1887 en Gerardus Isaac Clausing in 1889, zette Margaretha Geertruida in 1890 Hoekendaal in de etalage⁷. Dat had geen verkoop tot gevolg. In 1893 liet zij Hoekendaal veilen, eerst het onroerend goed, enkele weken later een hoeveelheid inboedelgoederen. Separaat werden later in dat jaar in Nijmegen haar boeken geveild. Margaretha Geertruida zelf vertrok op 10 mei 1893 naar Arnhem, waar ze tien jaar later overleed.

⁶ De Navorscher 1881, blzz. 555-556.

⁷ Advertentie in Nieuws van den dag, 8 januari 1890.

GELDERLAND.
 De Notaris VAN VOORTHULJSEN te Zutphen zal Donderdagen 16 en 30 Maart 1893, des namiddags 2 uur, in het Hôtel „de Prins“ te Zutphen, bij inzet en toeslag veilen:
 Het voor Zomer- en Winterverblijf geschikt **BUITENGOED Hoekendaal**, aangenaam gelegen onder Warnsveld nabij Zutphen, aan den Straatweg naar Vorden, bestaande in logeabel **HEERENHUIS, KOETSHUIS** met **STALLING, Terrein van vermaak, Waterpartij, opg. Geboomte, Boschgrond, Bouw- en Weiland**, gr. ong. 5 hect. — Het Huis bevat *beneden*: 4 Kamers, waarvan 2 en suite, Provisiekamer, Keuken, Kelder; *boven*: 6 Kamers en is verder zeer gemakkelijk ingericht. Te aanv. 1 Mei 1893. Te bevragen bij den Tuinbaas **GROOT WASSINK** aldaar.

In de periode Clausing werd de buitenplaats vergroot met het deel dat in Vorden ligt. Bij de veiling van 1860 werd een omvang opgegeven van ruim 1,6 ha; in 1893 ging het om ongeveer 5 hectare, waaronder bosgrond en bouw- en weiland⁸. Een deel daarvan werd niet meeverkocht aan de volgende eigenaar. Hij verwierf slechts een goede 3, 2 ha.

Periode Snethlage

Op de veiling van 30 maart 1893 werd Hoekendaal namelijk, met ruim 3,2 ha grond, gekocht door Rudolph Abraham Iduard Snethlage, consul-generaal van de Zuid-Afrikaanse Republiek, voor *f* 4.550 plus *f* 1.723,60 voor het afzonderlijk geveilde geboomte. Hij, zijn vrouw Maria Johanna Schuitemaker, hun dochter Johanna Jacoba en hun zoons Hendrik Karel Samuel en Rudolph Abraham Iduard junior vestigden zich op Hoekendaal op 20 juni 1893. Hun vorige woonplaats

was Den Haag, waar ook de twee oudste nog in leven zijnde kinderen geboren waren, maar de heer des huizes was een Geldersman van geboorte: hij kwam uit Dinxperlo, waar zijn vader predikant was. Zelf was hij civiel ingenieur. Hij was directeur geweest van de Java Spoorweg Mij. De eerste twee kinderen van het echtpaar werden geboren in Buitenzorg, Java. Ze overleden daar op jonge leeftijd. Vervolgens was Snethlage hoofdingenieur bij de Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Spoorwegmij. geweest⁹.

R.A.I. Snethlage

⁸ Leeuwarder Courant, 6 maart 1893.

⁹ Bron: <https://www.familie-snethlage.nl/genealogie.html>

gezin Snethlage

Zij hadden een inwonende huis-knecht en een inwonende meid. Op 2 oktober 1896 vertrokken zij alweer, met bestemming Haarlem. Voordien lieten zij nog enige roerende goederen veilen. Het onroerend goed werd onderhands verkocht.

Periode Ypey

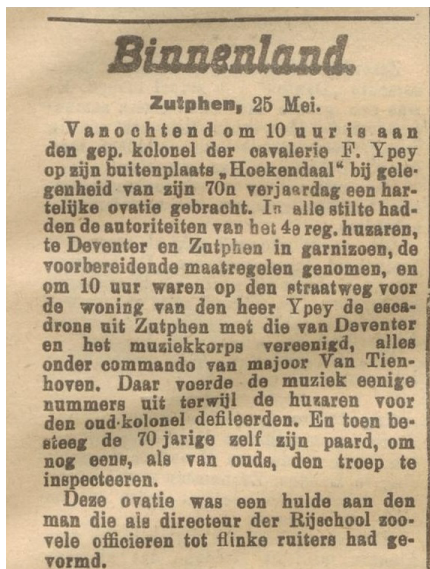
Fredrik Ypey, een 57-jarige gepensioneerde kolonel der huzaren, en zijn 20 jaar jongere echtgenote Petronella Clasina Johanna Metelerkamp waren de volgende bewoners, komend uit Amersfoort. Ze werden ingeschreven op 17 november 1896. Hij kwam oorspronkelijk uit Leeuwarden; zij werd geboren in Brummen, op huize Engelenburg en ze was dus bekend met de omgeving.

Haar drie jaar oudere broer Adriaan was ook officier bij de huzaren, evenals haar echtgenoot met de eindrang van kolonel. Hoekendaal werd in feite gekocht door mevrouw

Ypey-Metelerkamp. De familie Metelerkamp was namelijk niet onbemiddeld. Zij waren eigenaar van het landgoed De Wildbaan in Leuvenheim en bovendien van kasteel Bronkhorst en kasteel Hernen. Petronella was eerder getrouwd, met Diederik Lucas van Alphen, maar dit huwelijk werd in 1890 door echtscheiding ontbonden. Henri van Alphen, de in 1896 veertienjarige enige zoon uit dit huwelijk, kwam niet naar Hoekendaal. Hij was waarschijnlijk naar een Engelse kostschool gestuurd, want in 1901 werd hij alsnog voor een korte periode ingeschreven als bewoner van Hoekendaal, komend uit Debenham, Suffolk, Engeland.

Ook voor Ypey was het een tweede huwelijk. Zijn eerste echtgenote was in 1888 overleden. Zij hadden zes kinderen gekregen, een dochter en vijf zonen, van wie er een jong overleed. Van de overige kinderen verloor Fredrik er tijdens zijn leven nog twee.

Het echtpaar Ypey-Metelerkamp kreeg geen kinderen. Over hun periode op Hoekendaal is nauwelijks iets bekend. De contacten met de voormalige werkgever werden onderhouden, want ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag (1909), toen hij al meer dan 13 jaar met pensioen was, kwamen de huzaren hun voormalige rijschooldirecteur op Hoekendaal eren, met een muziekkorps en een defilé.

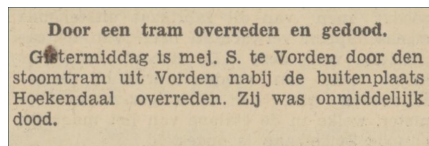
Ypey overleed op 31 maart 1915. Hoe lang precies zijn weduwe nog op Hoekendaal is blijven wonen is niet bekend, omdat de bevolkingsregisters van Warnsveld na 1921 nog niet openbaar zijn, maar in het register 1900-1921 werd zij nog niet uitgeschreven.

Periode Scheltema-Kehrer

Isaac Elisa Scheltema en Anne Wilhelmine Kehrer waren in 1887 getrouwd. Hij was planter op Sumatra. Ze kregen vier kinderen, waarvan de oudste drie daar geboren werden. De jongste, Anne Wilhelmine, kwam in 1894 in Hilversum ter wereld. Kort na die geboorte verhuisde het gezin naar Heemstede en vervolgens naar Bloemendaal. Daar overleed vader Isaac, op 30 januari 1922. Kort daarna¹⁰ verhuisde zijn weduwe naar Hoekendaal, dat zij had gekocht

van de weduwe Ypey. Ook haar jongste dochter, Anne Wilhelmine Scheltema, kwam op Hoekendaal wonen. In 1924 kocht mevrouw Scheltema-Kehrer alle aandelen van de N.V. Buitenzorg Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen. Deze vennootschap was eigenaresse van de aan de overkant van de weg gelegen villa Buitenzorg, die eerder als familiehotel gefungeerd had. Het huis van de buurman komt maar eenmaal te koop, maar een doordacht plan lijkt er niet achter gezeten te hebben. Speculatie? In elk geval verkocht zij deze aandelen na korte tijd weer.

Dochter Anne was ongetrouwd, maar ze raakte in verwachting. Ze wierp zich in 1933, op 39-jarige leeftijd, voor de stoomtram die van Vorden naar Zutphen langs Hoekendaal reed, en kwam om.

Enkele jaren later, in december 1936, trok de toen vijftigjarige ongetrouwde oudste dochter Charlotte Susanne Wilhelmine Scheltema in bij haar moeder, na vele jaren in Zwitserland gewoond te hebben.

¹⁰ Mevrouw A. Scheltema op Hoekendaal wordt in de telefoongids van juli 1923 voor het eerst vermeld, met telefoonnummer Vorden 50.

Tramrails ter hoogte van Hoekendaal (ca. 1920)

Op hetzelfde adres, met nieuw huisnummer B78, vestigde zich tezelfdertijd ook een heer H.K.M. Dannenberger, afkomstig uit Hanau, Duitsland¹¹. Over zijn verdere wederwaardigheden en zijn relatie met of tot Charlotte Scheltema is niets bekend. Moeder Anne Wilhelmine Kehrer overleed op Hoekendaal op 13 juli 1939. Charlotte erfde de buitenplaats.

Het bombardement

Op 9 januari 1945 werd Hoekendaal gevorderd door de Duitse Wehrmacht, evenals de tegenoverliggende huizen Buitenzorg, Veerendaal (eerder, en ook thans weer, Pax geheten) en 't Hooge Zand. In deze vier villa's werd het hoofdkwartier gevestigd van Generaloberst Johannes (*Hans*) Albrecht Blaskowitz, een viersterrengeneraal van de Duitse infanterie, commandant van *Heeresgruppe H*¹².

Nadat hij er eind 1944 niet in geslaagd was om de geallieerde opmars in Elzas-Lotharingen te stuiten, werd hij naar Nederland overgeplaatst. Het verbindingscentrum werd in Buitenzorg ondergebracht en de keuken in Hoekendaal. De officieren werden ingekwartierd in 't Hooge Zand, de onderofficieren en manschappen in Veerendaal.

¹¹ Zutphensche Courant, 27 januari 1937

¹² H. Timmerman, Het bombardement op Gorsseel 18 maart 1945, Ons Markenboek, Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken, 29ste jaargang no. 2, mei 2011, blzz. 18-30

Mede geleid door inlichtingen die door het verzet waren doorgespeeld, voerden vliegtuigen van de Royal Air Force op zondag 18 maart 1945 aan het eind van de middag aanvallen uit op een aantal commandocentra van de Duitsers in de streek Deventer-Zutphen. Doelwitten waren onder meer de villa's Dijkhof bij Twello en Ravensweerd bij Gorssel en de kerk van Gorssel, waar een verbindings-eenheid was ondergebracht.

Familie-Hôtel en Uitspanning „Buitenzorg“ Warnsveld

Huije Veerendaal

VORDEN.

Maar het hoofddoel waren Hoekendaal en Buitenzorg. Naar verluidt waren het maar liefst 62 Typhoons en Spitfires die aanvielen, met raketbommen en boordgeschut.

Hoekendaal werd vrijwel onmiddellijk in brand geschoten¹³. Het huis werd met de grond gelijk gemaakt, evenals het overbuurhuis Buitenzorg. 't Hooge Zand en Veerendaal bleven gespaard. Dat gold ook voor het koetshuis en de tuinmanswoning op Hoekendaal. Er werd één Typhoon neergeschoten. Aan Duitse zijde vielen 21 doden en een aantal gewonden.

Ook enkele omwonenden werden gewond. Volgens overlevering ontstong generaal Blaskowitz zelf de dans doordat hij in 't Hooge Zand de avondmaaltijd gebruikte. Anderhalve maand later, op 5 mei 1945, zou hij naam maken door in Hotel De Wereld in Wageningen ten overstaan van de Canadese generaal Foulkes en Prins Bernhard de overgave-order te tekenen.

In de eerste dagen van april 1945 werden Vorden en Warnsveld bevrijd door Canadese troepen. Bij haar terugkeer naar Hoekendaal trof Charlotte Scheltema van haar huis nog slechts een ruïne aan. Het koetshuis was (nog) niet voor bewoning geschikt. Zij nam haar intrek in de tuinmanswoning, die wat verder van de weg staat.

¹³ Robert Ellenkamp, Vorden tijdens de bezetting, eigen uitgave 1997, blzz. 138-139

Ze heeft tot het eind van haar leven in dat tuinmanshuis gewoond. Er zijn nog wel plannen geweest voor herbouw van het huis. Een architect Hebly uit Aalten heeft hier tekeningen voor gemaakt, maar het plan bleek toch niet haalbaar. Geheel rimpelloos was de oude dag van Charlotte Scheltema niet. Zij zat niet ruim in haar slappe was. Hoewel voor onderhoud van het huis geen geld meer uitgegeven behoefde te worden, was er nog het park dat onderhouden moest worden. Halverwege de jaren 1950 had Charlotte een schuld van f 15.000 opgebouwd bij haar tuinman. En dat zal wel niet haar enige schuld geweest zijn. Zij was bang dat er beslag op Hoekendaal gelegd zou worden en zocht juridisch advies bij een advocatenkantoor in Steenwijk. Dat kantoor stuurde haar een medewerker, bureauchef Reinier Bastiaan Weidema, die als oplossing voor het dreigende beslag aanried om de eigendom van het goed 'pro forma' aan hemzelf over te dragen. Charlotte ging hierin mee. Zij droeg het buiten over, met behoud van een recht van gebruik en bewoning voor haarzelf. Weidema wist vervolgens met de tuinman een schikking te treffen voor een bedrag van f 2.000. Dat leek een mooi resultaat. Onderdeel van de schikking was dat het bedrag onmiddellijk betaald zou worden. Dat schoot de adviseur ook nog eens voor. Het vertrouwen dat hij daarmee won beschaamde hij echter spoedig. Hij gedroeg zich niet

als stroman, maar als de werkelijke eigenaar. Zo verkocht hij een strook grond langs de weg voor f 12.000 aan Provinciale Waterstaat, voor de aanleg van een fietspad. Toen Charlotte daarachter kwam, deed ze aangifte van oplichting. Het openbaar ministerie vervolgde Weidema¹⁴. Hij werd veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf, na een eis van anderhalf jaar¹⁵. In 1961 wordt de blote eigendom van Hoekendaal gekocht door Dirk de Jong, 'commissaris ener N.V. te Amsterdam', wiens rol onduidelijk blijft. Tien jaar later, in 1971, wordt Charlotte weer eigenares.

Arendshorst

Bij Charlottes herbezinning lijkt ook een huisgenoot van haar een rol gespeeld te hebben, de heer B. Arendshorst, wiens naam in de berichtgeving over het proces in kranten werd genoemd. Berend Arendshorst was kunstschilder. Hij was afkomstig uit Nijeveen, een dorp net ten noorden van Meppel. Met een aantal andere Meppeler schilders vormde hij de groep Oase. Ze hadden een gedeeld atelier en exposeerden wel eens gezamenlijk. Hoe en wanneer Arendshorst op Hoekendaal terechtgekomen was, is onbekend.

¹⁴ Provinciale Drentsche en Asser Courant 28 juni 1958: *Oude dame opgelicht voor heel landgoed?*

¹⁵ De Volkskrant, 12 juli 1958.

Hij werd geboren in 1919 en was daarmee 30 jaar jonger dan Charlotte Scheltema, die van 1889 was en ten tijde van het proces tegen haar oplichter dus 69 jaar oud. Mogelijk was Arendshorst gewoon een kostganger. Maar toen Charlotte in 1972 overleed, werd hij wel eigenaar van Hoekendaal. Was hij tot erfgenaam benoemd? Charlottes broer en twee zusters waren al allen kinderloos overleden.

Te koop LANDGOED „Hoekendaal“, gelegen tussen Zutphen - Vorden. Bos, kruidentuin, kas, paardestal, uniek plekje voor natuurliefhebber. B. Arendshorst, Hoekendaal, Vorden. C13G

Verdeling en hereniging

Arendshorst verkocht Hoekendaal. De koper had aanvankelijk het voor-nemen om er een verzorgingshuis te beginnen, waartoe zestien bungalows gebouwd zouden worden. Hiervoor kreeg hij echter niet de

benodigde vergunningen. Daarop verkocht hij het goed in drie delen aan drie kopers. Het voormalige koetshuis, dat enige tijd gediend had als schapenschuur, werd door de koopster ervan verbouwd tot woonhuis.

In 1975 werd het koetshuis gekocht door de (schoon)ouders van de huidige bewoners en zij gingen er wonen. In de decennia die volgden werden de eerder afgesplitste percelen in enkele fasen herenigd, door aankopen door beide generaties. In 2010 had de buitenplaats zijn oude omvang, ongeveer 5,5 ha, herkregen. In het eerste decennium van deze eeuw zijn er opnieuw plannen gemaakt om het ‘grote huis’ te herbouwen, maar die zijn nooit uitgevoerd. Vrij recent heeft een lid van de derde generatie van de huidige familie van eigenaren een woonhuis aan de westzijde van het terrein gebouwd.

Het tot woonhuis verbouwde koetshuis

Het park

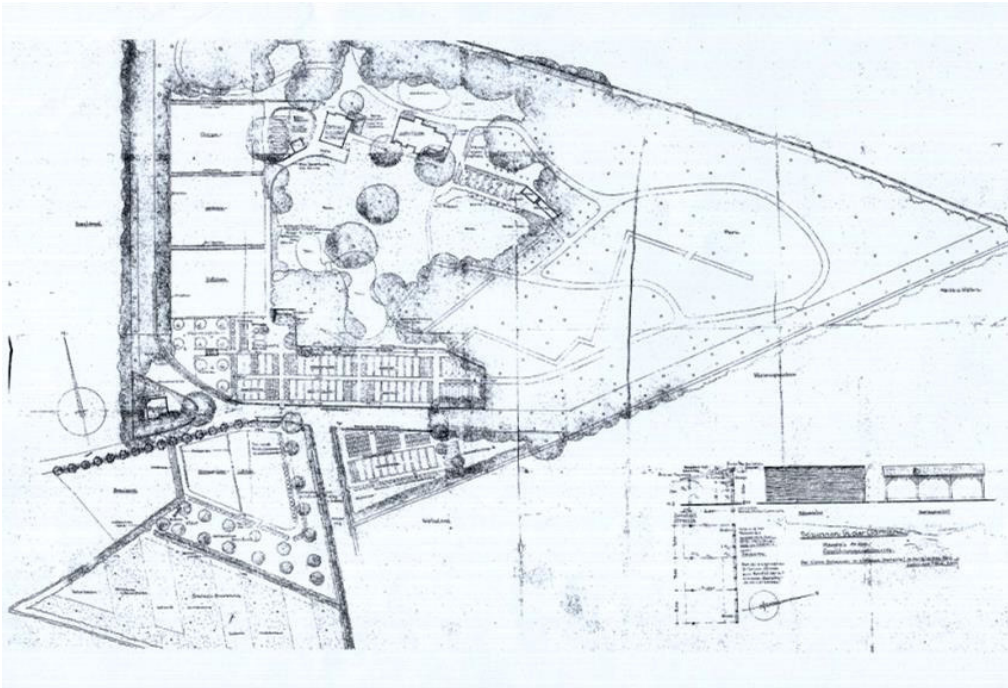
Nu de omvang van de buitenplaats een aantal malen gewijzigd is, heeft ook de inrichting van het park de nodige wijzigingen ondergaan. In 2017 werd door de gemeente Zutphen een bestemmingsplan opgesteld met betrekking tot Hoekendaal. Daarin is een weergave opgenomen van een inrichtingsplan uit 1939.

Hierbij werd de volgende toelichting gegeven:

“Voor de inrichting van het landgoed is in 1939 het op de volgende afbeelding weergegeven inrichtingsplan gemaakt en uitgevoerd.”

Aan de westzijde van het landgoed lagen drie kassen en aan de zuidzijde een vijver en moestuinen. De oostzijde van het landgoed bestond uit bos, met hierbinnen een padenstructuur. In het midden van het landgoed was een open ruimte, de woning en het koetshuis lagen langs de rand hiervan.”

De vijver ten zuiden van het koetshuis en de padenstructuur zijn in essentie nog aanwezig.

Hoekendaal vanuit het zuidwesten, over de vijver heen (1937)

Vermelding verdient zeker nog de monumentale tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) die aan de Z.O.-kant van het koetshuis staat. Deze heeft een hoogte van 33 meter. Met een stamomvang van 7,20 meter op 1,40 meter hoogte is dit de dikste tulpenboom van Nederland. Hij zal geplant zijn toen Hoekendaal (destijds nog 'Voortstreven') gebouwd werd en heeft alles wat hiervoor beschreven werd dus meegemaakt.

Biej ons in d'n Achterhook

Gradus Goorman hef 't autorijjen d'r ok an-egeven. 'n Auto had e trouwens al een paar jaor neet meer. Too zien rij-bewies velengd mos wodn was e afekeurd. Zien ogen waarn neet al te bes meer volgens 'n dokter en zien lichamelijke toestand leet ok te wensen oaver. Dat had Gradus slech anestaon, hee had nogal evluukt en escholden op den dokter die um in een kot tiedjen ok nog meer as viefstig euro lichter had emaaft.

Zien dochter en schoonzönnne, waar met onder één dak wonen, waarn 't wel eens met de beslis-sing van 'n dokter. Vader wodden soms een gevaor op de weg. Neet allene veur zichzelf maor ok veur 'n ander. 'n Maond of wat hadn ze Gradus nog wel 's een keer weg-ebrach nao dizen of genen waor e op vesite wol. 't Fietsen was met um ok gedaon, hee was zo stief dat e de fietse neet op of af kon kommen.

Maor Gradus had t'r de boek al gauw van vol umme altied maor te vraogen of z'um aans hen wollen brengen. 't Gebeurn ok wel 's dat de jongeluu gin tied hadden. En dan had Gradus de pest helemaols in.

Zo gebeurn 't dat Gradus zo'n 40 km wagentjen bij een bekenden zaog. Dat lek um wel wat, geld had e d'r wel veur, daor hoeven hee 't neet umme te laoten. 't Duurn dan ok neet lange of Gradus toern in zo'n ding rond. En een wille dat e had. Hee hoeven now gin mense te vraogen at e d'r 's uut wol. 't Ging dan wel neet zo hard as met 'n auto die hee vrogger had, maor hee zat in ieder geval dreuge en uut de wind.

Tôt veur een paar wakke trugge, Gradus was nao een receptie ewes. Of e daor now een borreltjen tevölle edronken had, da's neet bekend. Maor bij huus an-ekommen leepn zien krielen daor op 't pad waor hee met zien vehikel oaver mos. Hee had de vaart d'r nogal in en was bange dat e de krielen van de sökken zol jagen. Hee stuur langs de krielen deur 't gres maor zaog te late dat de sik daor an 'n tuur ston.

't Ende van 't liedjen was dat de sik vaste zat tussen de schure en 't autotjen. De sik zat zo in de knoffels dat e neet völle geale peern meer weerd was en afemaakt mos wodn. En 't autotjen?. Die's veur völle minder geld weerumme egaon nao de garage waor Gradus um ekoch had. Zoat 't Gradus egaon is, kan 't met ons allemaole gaon. Veur wat dinge bu'j een keer te old, ok bij ons in d'n Achterhook.

H. Leestman

Weerspreuk

At de reagen verticaal zien weg naor beneden vindt,

kuj d'r van opan, dan steet d'r niet völle wind!

Wim Jansen

DE NACHT DAT HUIZE VORDEN VERANDERDE IN EEN TSARENPALEIS

*Het ontstaan en eerste optreden van
The Rhythm Stars.*

Omstreeks 1957 zijn wij gestart met ons dansorkest The Rhythm Stars. Oprichters waren Henk van den Berg (accordeon), Johan Boerstool (klarinet en alt-sax), Joop Lauckhart (trompet), en Wim Jansen (piano). Oorspronkelijk maakten wij vieren deel uit van de band Songs and Rhythme, maar we kregen helaas onenigheid over een bepaald optreden. Volgens Johan Boerstool was de oorzaak van deze onenigheid gelegen in een aanvraag voor een commercieel optreden voor een Wageningse Studentencorps. De vier hierboven genoemde knapen wilden daar dolgraag optreden maar de rest had daarover zware bedenkingen, zo erg zelfs dat daardoor een definitieve en onherstelbare breuk ontstond, die leidde tot opheffing van het bandje Songs and Rhythme.

Dat studentencorps van de Wageningse Landbouwhogeschool vierde toen een week lang een soort jubileum dat elke dag in een ander deel van Nederland gehouden werd. Één van die dagen/nachten was in Vorden en daarvoor was kasteel Huize Vorden afgehuurd. Dat kasteel stond al jaren leeg en was eigendom van een projectontwikkelaar, die er grote plannen mee had, maar daar-

voor geen toestemming kreeg van de overheden die daarover gingen.

Het was daar in en om het kasteel onderhand verworden tot een enorme ravage. Een soort schoonmaakdienst heeft er toen opruiming gehouden en daarna was het waarschijnlijk weer een beetje toonbaar, in ieder geval goed genoeg voor het houden van een studentenfeest. Aangezien er toen in en bij het kasteel helemaal geen faciliteiten waren, zelfs geen elektriciteit, werd dat allemaal verzorgd door een soort cateringbedrijf, voor die tijd in Vorden een hele belevenis! Eten en drinken werd daar ter plaatse vervaardigd of aangevoerd, je kon het niet zo gek bedenken of het was er, ongelooflijk!

Wij zouden daar gaan optreden, maar voor het zo ver was moest er in onze bezetting eerst nog voor versterking gezorgd worden, want we hadden nog geendrummer! Vermoedelijk via Joop Lauckhart, toen al een opkomende ster in muzikantenland, legden we contact met een Zutphense knaap, Wout Betlehem geheten, een kei-goeie drummer, even oud en avontuurlijk als wij, en dus eentje die wel met ons in zee durfde. Volgens een insider was alleen al zijn verschijning een verhaal op zich, namelijk volgens getuige reed hij op een NSU-motorfiets en had hij zijn hele drumstel daaraan, en aan zichzelf, vastgeknoot met riemen, dat moet toen alleen al een fantastisch schouwspel gegeven hebben!

Of er een overeenkomst was getekend of dat alles mondeling was afgesproken en door wie, ik weet er niets meer van.

In elk geval meldden wij ons de bewuste avond om circa tien uur bij het kasteel waar het al een drukte van belang was. We zouden optreden van elf uur 's avonds tot vier uur de volgende ochtend. Een piano voor mij was er ook geregeld en we speelden in een ruimte naast de grote zaal, waar gefeest en gedanst werd en die in open verbinding stond met onze 'speelplek'. Je zag dus eigenlijk nagenoeg niets van wat er in de grote dansruimte gebeurde. Soms ging er iemand van ons tijdens het spelen even staan en deed dan in de daaropvolgende pauze verslag van zijn waarnemingen.

Daar het hartje zomer was en het die dag geweldig mooi weer was geweest waren alle ramen omhoog geschoven en alle blinden voor de ramen waren zo ver als mogelijk geopend.

Er werd in de grote zaal een soort Russisch hofferfeest of galafeest gehouden met heel veel drank en dergelijke, niet met veel bier maar sterker en in kleinere glazen, het zal wel wodka geweest zijn, vermoed ik. Die glazen werden maar éénmaal gebruikt en als ze leeg waren werden ze naar achteren over de schouder en door het geopende raam naar buiten en in de slotgracht gekieperd, tenminste dat was de bedoeling. Hoe later het werd, des te minder glazen bereikten de gracht in één keer, maar vielen dan in stukken op de vloer. Geen nood echter want er liepen constant een paar knapen rond, vermoedelijk 1e-jaars studenten (feuten), die

de ergste rotzooi dan weer opruimen.

Toch moeten er nog honderden glazen op de bodem van de kasteelgracht liggen, ook nu nog!

Zelden, of liever gezegd nooit, heb ik daarna nog weer zo'n vreemd feest meegemaakt als op die nacht in Huize Vorden. Later, we speelden toen vaak op nachtelijke feesten van officieren of onderofficieren in kazernes, kon het er wel eens behoorlijk ruig aan toe gaan, maar dit feestje in Huize Vorden spande toch wel de kroon.

We kregen volop te eten en te drinken, kortom, alles verliep probleemloos. De studenten konden onze swing-muziek wel waarderen en de avond vloog werkelijk voorbij.

Tegen vieren zat onze speeltijd erop en kwamen er een paar nog steeds broodnuchtere bestuursleden de enveloppe met onze vergoeding brengen en tevens vragen of onze speelduur nog met een uurtje verlengd zou kunnen worden. Weliswaar waren er daarvoor geen contanten voorhanden, maar als we genoeg wilden nemen met de man een fles goede wijn extra dan kon de deal gesloten worden. En ja, dat wilden wij wel en op onze wenkbrauwen haalden we de klok van vijf uur, waarna we een ovatie van minuten over ons heen kregen. We werden nog net niet de slotgracht in gejonast, gelukkig. Als je dan na zo'n onwezenlijke nacht buiten komt waar het al weer begint te dagen dan kijk je toch wel weer even je ogen uit, ook al omdat

er zich dan nog enkele tafereeltjes afspelen die nog perfect passen in de sfeer van de voorbije uren, zoals een vriend paartje studenten, onverstoorbaar zittend op een dikke stapel ijsstaven..... en, iets verderop, een Lelijke Eend met zwaar beslagen ruiten, vervaarlijk wippend door bewegingen, veroorzaakt binnen in het voertuig. Dan is het toch ook niet verwonderlijk dat je, als jonge twintigers, nog even die achterbumper grijpt om de feestvreugde in die auto nog wat te verhogen?

En dan loop je tegen zessen met je maten weer in het dorp en staan er voor de kerk alweer de eerste bekende Vordenaren te wachten op de bus van de GTW, om naar hun werk vervoerd te worden. Die kijken je

GTW bus bij de kerk

dan heel verwonderd aan en vragen: “Waor komt ieleu dan noe vandan?” Natuurlijk geef je dan uitgebreid antwoord en dan blijkt dat het allergrootste gros Vordenaren die nacht gewoon geslapen heeft als een roos en er geen flauw idee van had van wat er zich op dik vijfhonderd meter

van hun woning heeft afgespeeld, werkelijk zeer verwonderlijk! Wij gingen onderhand vol en vol-daan ‘op huus aan’ en het duurde echt nog wel even voordat we onze welverdiende slaap konden vatten! *Noot: Foto’s van ons orkest zijn er in die eerste jaren kennelijk nooit gemaakt, helaas.*

Carol Jan Klok

DE VORDENSE KUNST-SCHILDER JAN JACOB ZUIDEMA BROOS

Net als elders in Europa ontstaan in de tweede helft van de negentiende eeuw op meerdere plaatsen in Nederland kunstenaarsdorpen. Met name kunstschilders worden aangetrokken door buitenlands aandoende vergezichten (Oosterbeek), bijzonder licht (Domburg), klederdacht (Volendam) of natuurschoon (Laren, NH). Ondanks de ongetwijfeld schilderachtige schoonheid van de destijds nog ongerepte Achterhoek komt het daar niet tot een kunstenaarskolonie van betekenis.

Zonder uit te groeien tot een echt schildersdorp wist Vorden echter tijdens het fin de siècle toch een aantal bekende beeldende kunstenaars aan zich te binden en creatief te inspireren. Zo woonde, werkte en overleed (in 1874) in het dorp de nog steeds alom gewaardeerde paarden- en hondenschilder Wouterus Verschuur.

De schilder van romantische zomerlandschappen Johannes Warnardus Bilders uit Oosterbeek verbleef in de zomers van 1868 tot 1878 in wat nu het plaatselijke Hotel Bakker is. Van daaruit trok hij erop uit om veelvuldig de Baakse Beek, de toenmalige ruïne van Huis Vorden en Kasteel Hackfort op monumentale wijze in schilderstukken vast te leggen. Het in 2019 geopende Bilderspad voert langs de plekken waar de kunstenaar indertijd en plein air werkte. In de latere jaren werd hij daarbij vergezeld door zijn tweede en 25 jaar jongere echtgenote, de schilderes Marie Bilders-van Bosse.

Ook de Amsterdamse landschapsschilder Arnold Marc Gorter voelde zich aangetrokken door de pittoreske Vordense contreien van voorheen. Hij kwam er vanaf 1904 regelmatig om bezoek om buiten te

schilderen. Vanaf 1926 bezat hij aan de Ruurloseweg de nog steeds bestaande riante atelierwoning Oude Voorde. Net als Bilders inspireerde de meanderende Baakse Beek ook de met Koningin Wilhelmina bevriende Gorter tot een aantal fraai gestileerde schilderijen.

Eerste Vordense kunstenaar

De lezer vraagt zich nu wellicht af of Vorden in het verleden een landelijk bekend geworden kunstenaar heeft voortgebracht. Het antwoord daarop luidt dat er pas in de negentiende eeuw slechts één verdienstelijke schilder het eerste levenslicht zag: Jan Jacob Zuidema Broos. Deze in 1833 geboren en later tot petit maître uitgegroeide beoefenaar der schone kunsten heeft evenwel in ons huidige cultuurgeheugen nauwelijks een plaats verworven. Zo kreeg de kunstenaar geen vermelding in het standaardwerk Schilders uit de Achterhoek & Liemers. En ook is er in Vorden geen laan, straat of zelfs maar zandweg naar hem genoemd.

In dit artikel willen we deze vroegste Vordense kunstenaar dan ook aan de vergetelheid onttrekken. Dit door naast zijn levenswandel en portret hier ook zijn schilderstukken van het vroegere Vorden en Wichmond te laten zien.

Levensloop

Jan Jacob Zuidema Broos wordt op 5 september 1833 geboren. Dat geschiedt mogelijk in het woonge-

deelte van de vroegere Medlerschool in de buurtschap Linde bij Vorden, waar zijn vader dan schoolmeester is. Waarschijnlijker is het dat hij in het dorp Vorden geboren is, in het ouderlijk huis van zijn moeder Aleida Johanna Ensink, dochter van de plaatselijke schoolmeester Jacob Ensink.

Lithografisch portret van Jan Jacob Zuidema Broos, van onbekende hand en onbekende datum. (bron: Jan Jacob Zuidema Broos, 1833-1882, Zutphen, 1982)

Na de verhuizing van zijn ouders naar Wijhe in 1835 blijft de dan 2-jarige Jan Jacob in Vorden achter bij zijn grootouders van moeders kant. Waarschijnlijk vraagt zijn verzorging te veel van zijn dan al sterk zieke moeder. Deze overlijdt korte

tijd later op 25-jarige leeftijd in haar nieuwe woonplaats.

Volgens aantekeningen van een stiefbroer alsook een brief van de bekende Vordense schoolmeester-schrijver H.J. Krebbers gaat Jan Jacob al op jonge leeftijd tekenen en schilderen. Op negentienjarige leeftijd vertrekt hij naar Amsterdam, misschien om daar teken- en schilderles te nemen.

Vijf jaar later keert Zuidema Broos terug naar Vorden, na eerst nog enige tijd bij zijn vader en stiefmoeder in Wijhe te hebben gewoond. Twee jaar daarna, in 1859, schildert hij op verdienstelijke wijze de portretten van Borchart baron van Westerholt van Hackfort en diens broer Arent, toenmalige bewoners van Kasteel Hackfort in Vorden. Deze werken bevinden zich nu in het Stedelijk Museum Zutphen.

In de daarop volgende jaren maakt de kunstenaar reizen naar Duitsland (Bentheim, Württemberg, Dresden), België en Frankrijk (Parijs). Op 1 april 1864 vestigt hij zich vanuit Vorden in het nabijgelegen Zutphen. Daar woont hij in de Turfstraat boven de pettenmakerij van Heijhoff. Reeds driekwart jaar later verhuist hij om onduidelijke redenen naar Utrecht.

In 1870 vinden we de schilder terug in de metropool Parijs. Hij verlaat deze stad tijdens de Frans-Duitse Oorlog van 1870-'71. Aansluitend is Brussel zijn woonplaats om daarna terug te keren naar Parijs. Zowel in 1871 als in 1872 ontvangt Zuidema de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst uit handen van Koning Willem III.

De schilder Zuidema Broos overlijdt

op 1 februari 1882 op de leeftijd van ruim 48 jaar in zijn atelier aan de huidige Rue Antoine Bourdelle in Parijs. Hij zal in de Franse hoofdstad ter aarde zijn besteld.

De ouders van de kunstenaar

De vader van Zuidema Broos, Jan Broos, werd in 1808 als bakkerszoon geboren in de stad Groningen. Tijdens de Bataafs-Franse tijd voegde zijn familie de naam Zuidema (van Jans grootmoeder van moeders kant) aan de naam Broos toe.

Jan werd onderwijzer. Een opleiding daartoe bestond toen nog niet. Hij zal het lesgeven geleerd hebben door zich te verdiepen in zaken als *de pligten van de onderwijzer in het algemeen, straffen en beloningen, klankmethode, schriftelijke opstellen, volzinnen op het bord, rekenen, lezen, schrijven en zangkunde*. En waarschijnlijk liep hij enige tijd mee met een ervaren leerkracht.

Zuidema Broos was aanvankelijk schoolmeester in Zelhem maar begon op 23 februari 1829 als onderwijzer aan de dan juist nieuwgebouwde *Lindsche School* (destijds E318, thans Ruurloseweg 108) in de buurtschap Linde bij Vorden. Later werd deze meestal *de school op het Medler* genoemd. Zij was gelegen tussen Huis 't Medler en de buitenplaats Onstein, oostelijk van het dorp. Zuidema Broos was één van de elf sollicitanten naar de functie van onderwijzer. Na een door alle gegadigden afgelegd examen bleef hij over als de meest geschikte kandidaat, samen met Bernard Dulleman uit Doesburg. Na loting tussen beide kreeg Zuidema

Broos de aanstelling.

De jonge onderwijzer volgde Willem Pelskamp op die schoolmeester was aan het *Lindesche Kapelleschooltje* op de Kapellebult in Linde. Pelskamp was echter *door ouderdom, lighaamsgebrek als weinig kundigheden* ongeschikt geraakt voor zijn beroep. Het schooltje was ernstig in verval geraakt en werd in 1837 afgebroken. *De school op het Medler* was toen al acht jaar in functie.

De komst van de 21-jarige Zuidema Broos als opvolger van Pelskamp moet voor de schooljeugd een verademing geweest zijn. Naast het door de ouders betaalde schoolgeld kreeg de meester jaarlijks *f* 40,- van de gemeente en *f* 100,- van het Rijk. Ter vergelijking, de bouw van de nieuwe school had *f* 1570,- gekost en een fles *aalbessenwijn* kostte in die tijd 30 centen. Zijn voorganger Pelskamp moest het doen met een pensioentje van aanvankelijk *f* 30,-, later *f* 70,- per jaar.

De nog vrijgezelle Zuidema woonde na zijn komst naar Vorden eerst kort in op de nabij de Medlerschool gelegen boerderij Klein Weverink (destijds D263, nu Ruurloseweg 104), net over de buurtschapgrens in Mossel. Nog hetzelfde jaar verhuisde hij naar een woongedeelte in de nieuwe Medlerschool.

Aardig nog te vermelden is dat de onderwijzer in 1831 een voorstel voor een rekenom (een soort Cito-toetsopgave *avant la lettre*) instuurde ter publicatie in het *Magazijn voor de Rekenkunst*. We willen deze - moeilijke! - opgave de geïnteresseerde lezer

hier niet onthouden:

Een koopman verkocht op eene vee-markt al zijne koeijen aan eenige vetweiders [boeren die vleeskoeien houden, CJK], onder beding, dat zij voor de eerste koe zouden geven één gulden en voor iedere volgende koe één gulden meer dan voor de vorige. De vetweiders betalen hem met 738 gulden, en verdeelen het vee onderling zoodanig, dat ieder zoo vele koeijen kreeg als er personen waren. Hoeveel moet elk betalen, indien zij de koeijen volgens den gemiddelden prijs rekenen?

In 1832 huwde Jan Zuidema Broos met Aleida Johanna Ensink uit Vorden. Zij was derde van acht kinderen van Jacob Ensink en Anna Christina Dietz. Jacob was gedurende 44 jaar schoolmeester aan de Vordense dorpschool, waar hij in 1835 werd opgevolgd door zijn oudste zoon Berend Jan.

Aleida's jongere broer Gerhardus Johannes Ensink was in 1850 de eigenaar van het Vordense *Heerenlogement* Het Wapen van Gelderland, het tegenwoordig Hotel-Restaurant Bakker. Gerhardus was tevens de plaatselijke *brievengaarder en gemeentevanger*.

Aleida zal na het huwelijk met Jan Zuidema Broos bij hem in de Medlerschool zijn gaan wonen. Elf maanden na hun huwelijk kwam hun zoontje Jan Jacob ter wereld, genoemd naar zijn beide grootvaders.

In 1835 vertrok het jonge onderwijzersechtpaar om onverklaarbare redenen naar Wijhe. Jan was nog maar zes jaar goedverdienend meester aan

de nieuwe school, de schoonfamilie woonde om de hoek, zijn vrouw moet ernstig ziek geweest zijn en niet in staat voor haar zoonje Jan Jacob te zorgen. Waarom dan toch verhuizen naar zo'n 50 km verderop? Mogelijk duurde het wachten op het eigen meestershuis te lang en ontstond daarover een conflict met de gemeente. Deze woning was al bij de aanstelling van Zuidema Broos in 1829 gepland maar kwam eerst in 1851 gereed ten oosten van de school. Rond 1965 wordt het huis afgebroken, er resteert alleen nog een vervallen schuurtje van.

Het in 1856 gebouwde meestershuis op het Medler, waarschijnlijk de twistappel waarom meester Zuidema Broos naar Wijhe vertrok. (Oudheidkundige Vereniging Vorden)

In Wijhe overleed Aleida Zuidema Broos-Ensink reeds na enkele maanden. Zuidema Broos hertrouwde twee jaar later met Johanna Soeters uit Veessen. Met haar kreeg hij nog acht kinderen. Meester Jan Zuidema Broos overleed in 1865 op 56-jarige leeftijd in Oene. Zijn tweede echtgenote ging hem ruim acht jaar voor in de dood.

Autodidact met dubbeltalent

Voor zover na te gaan ontwikkelde de kunstschilder Zuidema Broos zich (vrijwel) geheel als autodidact. Mogelijk was de Leidse schilder Alexander Hugo Bakker Korff een leermeester van hem. Zuidema was bevriend met de Deventer kunstschilder Jan Derk Huibers.

Het werk van de kunstenaar beschouwend zien we een verdienstelijk tekenaar, graveur, schilder en aquarellist. Naast de hier getoonde nogal romantisch overkomende dorpsgezichten van Vorden en Wichmond kennen we van hem geschilderde interieurs, verhalende genrestukken en schilderijen van gezelschappen in de buitenlucht. Deze hebben vaak een satirisch-humoristische ondertoon. Zijn latere werk is soms voorzien van een datum, het vroegere vrijwel nooit.

Gezicht op het dorp Vorden, olieverf op doek, 1864
Op de achtergrond is de NH kerk zichtbaar.
Links Het Wapen van Gelderland, nu
Hotel-Restaurant Bakker met rechts parkeerplaats.
(Stedelijk Museum Zutphen)

Ter gelegenheid van zijn 100-ste sterfjaar stelde museumdirecteur Dorothee Cannegieter van het Stedelijk Museum Zutphen in 1982 een overzichtstentoonstelling samen van in totaal 66 werken van Zuidema

Broos. Naast onder andere het fraaie dorpsgezicht van Vorden is genoemd museum in het bezit van een tweetal door de kunstenaar in Parijs beschilderde waaiers. Deze werden waarschijnlijk eerder door hem verkocht aan het Russische Hof.

Zuidema Broos ontwierp toneeldecors voor de schouwburg in Zutphen waarvan de ontwerpquarel zich nog in het Stedelijk Museum Zutphen bevindt. Ook schreef hij niet teruggevonden operettes met titels als *Hans de Ketel-lapper* en *In de beer* die werden uitgevoerd door de toneelvereniging van 't Nut in Vorden. De decors hiervoor waren van zijn hand. Kennelijk bezat de kunstenaar twee talenten, schilderen en operettes componeren.

Aardig, geestig en gebocheld

Door zijn tijdgenoten wordt de schilder Zuidema Broos beschreven als *een aardig en geestig mens*. Tot een huwelijk komt hij niet, wel leeft hij in Parijs mogelijk enige tijd samen met *een lichtzinnige vrouw buiten den echt*. De kunstenaar is behept met een bochel, mogelijk aangeboren dan wel ontstaan door werveltuberculose of de ziekte van Scheuermann. Het getoonde portret op blz. 28, een onscherpe, ongedateerde en anonieme lithografie van de schilder is de enige afbeelding die bekend is. Hierop kijkt hij met een nogal stuurse blik in de lens.

Zuidema Broos correspondeert regelmatig met dochter Anna van zijn oom, de Vordense schoolmeester Berend Jan Ensink. Helaas ging die briefwisseling verloren.

Nederlands Hervormde kerk en pastorie in Wichmond.
(Gemeentemuseum Arnhem)

Deze zou zeker een interessante bron geweest kunnen zijn ter aanvulling van zijn bescheiden en nogal onduidelijke biografie.

Dit artikel verscheen eerder in gewijzigde vorm in *Oer, Cultuurhistorisch Tijdschrift voor Achterhoek en Liemers*, december 2019.

Met dank aan Gerda Rossel voor de aangeleverde informatie

Bronnen

- Saskia de Bodt, Schildersdorpen in Nederland, Warnsveld, 2004*
G.W. Brinkman, e.a., Vorden, een historische verkenning, Vorden, 1987.
D.A.S. Cannegieter, Jan Jacob Zuidema Broos, 1833- 1882, Zutphen, 1982.
J. de Graaf, Hoe in de gemeente Vorden de eerste openbare scholen tot stand kwamen, Archief de Graafschap, 1948.
Paul Gorter, A.M. Gorter (1866-1933) Schilder van het Oost- Nederlands landschap, Zutphen, 2011
C.J. Klok, Vroegere beeldende kunstenaars in Vorden, Vordense Kronyck, april 2000.

*Medlerschool door de jaren heen, 1988,
Vorden.*

*Jan Stap, Schilders uit de Achterhoek
& Liemers, 1850- 1950, Doetinchem,
2003.*

*Rob de Windt, De zomers in Vorden,
1868- 1879, Landschapschilder*

Johannes Warnardus

Bilders, Wageningen, 2019.

H.G. Wullink, Jan Jacob Zuidema

Broos, Vordense Kronyck, maart 1996.

Internet: bilderspad.nl/ delpher.nl/
genealogieonline.nl/ google.books.nl/
oudvorden.nl/ rkd.nl